

„DUŠIČKY“

program pro 2. stupeň základních škol

Nabízíme vám druhý program vhodný ke vstupu do škol, případně do hodin náboženství. Vztahuje se ke svátku „Památka zesnulých“, který obsahuje každý civilní kalendář 2. listopadu, kdy církve slaví památku „Vzpomínka na všechny věrné zemřelé“. K tomuto svátku se vážou zvyklosti mnoha rodin v naší společnosti a dá se předpokládat, že se s nimi setkali i žáci. Mohli si všimnout, že prodejny s květinami mají mimořádnou nabídku věnců a květin na hroby, že lidé, zvláště na venkově, dávají do pořádku hroby svých příbuzných a zdobí je, a že na hřbitovech svítí více svící než v jiných částech roku. Vedle toho se v naší zemi stále více prosazuje i svátek Halloween. V programu se snažíme oba svátky porovnat.

Program „Dušičky“ vychází z otázky: Kde se vzala tato tradice a proč se tak děje právě začátkem listopadu (1. část programu)? S tím souvisí význam pohřbívání mrtvých a přístupů lidí k němu od historie po současnost (2. část). Od této otázky je již jen krůček k zamyšlení nad koncem života člověka. Po ukázkách, jak toto téma symbolicky vyjadřují hlavní světová náboženství (3. část), se pokusíme vysvětlit i křesťanské pojetí smrti jako posledního kroku k záchraně člověka a současně přiblížit žákům pojmy „spása a „vykoupení“ (4. část).

Protože téma programu úzce souvisí se smrtí a může být pro žáky, kteří se s ní bezprostředně setkali, velmi citlivé, je vhodné poradit se s vyučujícím, který třídu zná, zda někdo takový ve třídě je, a nabídnout mu, že se nemusí programu účastnit.

Následující popis programu je jen schematický. Doplňuje ho obrazová prezentace v PowerPointu a podrobný komentář. Oba soubory jsou ke stažení na internetových stránkách http://www.diecezehk.cz/biskupstvi/katecheticke_centrum/ v rubrice Texty.

Jednotlivé části programu:

- I. „Dušičky“ – cesta lidí ke hrobům příbuzných, původ této tradice v naší zemi.
- II. Pohřbívání mrtvých – od minulosti k dnešku.
- III. Smrt – přechod do nového života? Přístup světových náboženství.
- IV. Smrt jako poslední krok k záchraně – křesťanské pojetí smrti a záchrany (spasení, vykoupení).

I. „Dušičky“ – cesta lidí ke hrobům příbuzných, původ této tradice v naší zemi

1) Úvod do tématu: „Dušičky“ a Halloween, smysl programu

Díky vlivu americké kultury začíná být mezi dětmi a mládeží známější Halloween než Dušičky. Proto je vhodné si na úvod programu zjistit, do jaké míry jsou účastníci programu s oběma termíny seznámeni, a provést porovnání jejich obsahu. Z tohoto srovnání žákům odvodíme, proč se budeme zabývat právě „Dušičkami“.

Test situace: Halloween – Dušičky – kdo kterému rozumí, co mají společného.

Prezentace – snímek 1.

Následuje stručné vysvětlení obsahu obou svátků na základě toho, co žáci znají (podrobněji viz soubory zveřejněné na výše uvedených internetových stránkách).

Zjednodušeně můžeme porovnat poselství obou svátků následovně:

Halloween	– 31. října – původně pohanský svátek – vyjadřuje strach z duchů mrtvých lidí, které si chtějí živi získat dárky a sladkostmi
Dušičky	– 2. listopadu – křesťanský svátek – vyjadřuje hlubokou naději člověka na posmrtný šťastný život u Boha a zároveň i solidaritu s těmi, kteří již zemřeli, ale ještě nemohou u Boha žít. Následuje po Slavnosti všech svatých (1. listopadu), tj. lidí, o kterých jsou křesťané přesvědčeni, že již věčného štěstí dosáhli.

V našem programu se tedy budeme věnovat představám o duši člověka, o jeho posmrtném životě a o pohřebních zvycích a rituálech, o kterých slyšíme nebo které jsme tradicí zdědili i my. A k čemu jsou tyto úvahy dobré? Na to si zkuste postupně odpovědět sami. Doufáme, že vám mohou pomoci lépe porozumět zvykům, se kterými se stále setkáváte. V lepším případě vám mohou pomoci i v bolestných situacích spojených se smrtí někoho blízkého, do které se může dostat každý z nás, neboť smrt člověka je tajemstvím, o kterém nevíme, kdy se nás zblízka může dotknout a které v nás proto může vyvolat řadu otázek, jež řešily generace lidí před námi.

2) „Dušičky“ – vysvětlení pojmu a objasnění způsobu slavení tohoto svátku v naší zemi

Testík: Co si představíte, když se řekne „Dušičky“?

Prezentace – snímek 2.

- a) vodníka a hrníčky s dušičkami utopených lidí
- b) umírajícího člověka s holubičkou nad postelí
- c) malé pohádkové duchy
- d) rozsvícený hřbitov

Den, kterému se lidově říká „Dušičky“, je v kalendáři označen jako „Památka zesnulých“ (snímek 3). Ten den nemá nikdo konkrétní svátek (jmeniny), ale je „svátkem“ těch, kteří již zemřeli, a proto je v některých rodinách zvykem „oslatvit“ jejich svátek tím, že koupí květiny nebo věnec, ozdobí jim hrob a obvykle také zapálí svíčku.

Otázky pro mladší (6. a 7. tř.): Zúčastnil se někdo z vás takové rodinné návštěvy hřbitova? Chcete nám někdo říci, jaké máte přítom zvyky?

Název „Dušičky“ pochází od pojmu „duše“. (Starších žáků je možné se zeptat, jak si duši člověka představují, co jim tento pojem říká.)

Následují pohledy na pojem „duše“, které jsou důležité pro porozumění dalším úvahám. (Podrobněji viz komentář na internetových stránkách.)

A co se děje s člověkem, když zemře? Představy lidí jsou opět velmi různé. Těmito otázkami, které přesahují lidský život, se zabývají především náboženství. Každé z nich nějakým způsobem věří, že když člověk zemře, jeho duše žije dál. Některá věří i ve vzkříšení těla a jeho opětovné spojení s duší na konci světa. Jak však žije duše člověka mezi smrtí těla a koncem světa, o tom mají lidé různou představu. Mnohé o ní napovídá způsob pohřbívání lidí. Zkusme se podívat na několik příkladů.

II. Pohřbívání mrtvých – od minulosti k dnešku

Pohřbívání mrtvých a rituály spojené se smrtí jsou oblastí společenského života, ve které se výrazně odráží soudobá duchovní kultura. Na žákům pravděpodobně známých příkladech z egyptských pyramid, řeckých bájí a indiánských rituálů ukážeme rozdíl mezi pohanským a křesťanským přístupem k pohřbívání mrtvých.

Podrobný komentář k níže uvedeným bodům obsahují materiály zveřejněné na výše uvedených internetových stránkách.

- 1) Egyptské pyramidy
- 2) Řecké báje
- 3) Indiáni a pohřbívání
- 4) Počátky křesťanského pohřbívání u nás

Následuje stručný výklad historie pohřbívání a pohřebních rituálů u nás. Podrobněji viz internetové stránky.

III. Smrt – přechod do nového života

Tato část programu je určena nejstarším účastníkům – mladým od 8. třídy ZŠ. Je možné ji použít i pro středoškoláky. Podrobný komentář k níže uvedeným bodům obsahují materiály zveřejněné na výše uvedených internetových stránkách.

Nejen hroby a pohřební rituály svědčí o představách lidí o konci pozemského života. Mnohé se odráží v chrámech či jiných náboženských stavbách, která si stavějí věřící jednotlivých náboženství. Jedním z hlavních symbolů, které najdeme u všech hlavních světových náboženství a také u některých dalších, jsou brány. Brána je symbolem přechodu – ze starého do nového. Ze života pozemského do věčného ráje. Podívejme se na tyto brány a jejich symboliku:

- 1) Portál křesťanského kostela
- 2) Brána Buddhy
- 3) Brána boha Šivy (hinduisté)
- 4) Alláhova brána (muslimové)
- 5) Japonská brána

Na mapce ukážeme žákům rozšíření jednotlivých náboženství a jejich hlavní charakteristiku a vysvětlíme symboliku brány a s tím spojené představy o ráji.

IV. Smrt jako poslední krok k záchraně – křesťanské pojetí smrti a záchrany (pojmy spása a vykoupení)

Po exkurzi o pohřbívání, pohřebních rituálech a nebeských bránách se vraťme na naše hřbitovy. Ty byly zřízeny jako křesťanské, a tak se zde setkáváme s výzdobou, která souvisí s křesťanským vnímáním života člověka.

První hodnotou je, že lidský život je něco nesmírně cenného. A protože smrtí nekončí, ale na jeho konci má být dokonalá radost, láska a štěstí člověka, je mu věnována pozornost i po smrti.

Snímek kříže uprostřed hřbitova: Uprostřed hřbitova stává obvykle vysoký kříž s tělem Pána Ježíše. V učení křesťanů se jedná o Božího Syna, kterého Bůh před dvěma tisíci lety poslal na svět. Ježíš, Syn Boží, se stal člověkem, aby se lidem co nejvíce přiblížil. Je pravdou, že ho lidé nepochopili, stejně tak, jako často nejsme pochopeni svým okolím ani my. Někteří ho ani nepřijali, nenáviděli ho a připravili o život tehdy nejpotupnější smrtí, jaká přicházela v úvahu – ukřižováním na kříži. Ježíš tuto smrt přijal, a po třech dnech vstal mocí svého božství z mrtvých. To má být nadějí pro všechny lidi, že nakonec zvítězí pravda, spravedlnost a láska a také oni budou vzkříšeni. Proto se kříži zdobí i jednotlivé hroby.

Snímek svíčky na hřbitově: Tento Boží čin měl ještě jeden důsledek – nesmrtelná lidská duše, která dočasně při smrti jakoby „opouští“ tělo, může žít u Boha ve štěstí a lásce bezprostředně po smrti člověka, pokud je toho schopná. Symbolem této lásky a úplného poznání dobra je světlo. Proto se rozsvěčují na hrobech svíčky.

Tušíte, čeho musí být člověk schopen, aby mohl šťastně žít neustále u Boha? Co by mu mohlo bránit? ...

Na začátku našeho programu jsme si říkali, že když Bůh podle křesťanského učení stvořil člověku duši, vložil do ní jakoby zrnka dobra, která má člověk ve svém životě rozvíjet. Člověk si však do srdce často pouští i mnoho zla: závist, nenávisť, lež, touhu mít všechno hned bez ohledu na ostatní... A to mu pak brání nezištně milovat, a hlavně poznat a prožívat opravdové štěstí. To vše mají křesťané na mysli, když slaví památku svých zemřelých. Rozsvěcejí svíčky – symbol života u Boha – a zároveň se za své zemřelé modlí. Prosí, aby se dokázali zbavit všech překážek, které jim brání u Boha šťastně žít. Stav, kdy se těchto překážek zbavují, se říká v křesťanské terminologii „očistec“.

Snímek soch – andělů a svatých

Na hřbitově bývají také sochy svatých a andělů. Křesťané slaví slavnost svatých den před památkou na věrně zemřelé. Myslí tím na lidi, kteří již u Boha žijí. A protože o některých jsou o tom zvláště přesvědčeni, staví jejich sochy na posvátná místa. Podobně je to s anděly, bytostmi plnými světla a dobra, které podle křesťanského učení stvořil Bůh na pomoc nám, lidem. A tak postavit sochu anděla nebo svatého na pomník znamená prosit o jeho pomoc a ochranu, aby zemřelý dokázal žít s Bohem.

V této praxi modlíte za zemřelé se projevuje velká solidarita mezi lidmi, která přesahuje hranice života a je zdrojem naděje pro ty, kteří se smrti bojí. V tom je základní rozdíl mezi strachem z mrtvých, který připomíná Halloween, a mezi návštěvou hřbitovů, modlitbou nad hrobem a rozsvěcováním světel naděje. To, v co věří křesťané, se nazývá vykoupení ze všeho trápení tohoto světa, nebo také slovem spása nebo-li záchrana.

Prameny:

Katechismus katolické církve, Vyznání víry – 11. článek „Věřím... ve vzkříšení těla“; 12. článek „Věřím v život věčný“.

Flavio Pajer, Učebnice La religione 1, „Le porte del paradiso“

Esej Petra Sommera „Křesťanské pohřbívání“, Střed Evropy okolo roku 1000, Svazek esejí, příručka a katalog k výstavě, NLN Praha 2002.

Zpracovala:

Mgr. Marie Zimmermannová, vedoucí Katechetického centra Biskupství královéhradeckého